

Edukacja regionalna w podstawie programowej kształcenia ogólnego na poszczególnych etapach nauczania

Wstęp

Aktualną podstawę programową określa **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół** opublikowane w Dzienniku Ustaw dnia 30 sierpnia 2012 r., poz. 977. Przepisy rozporządzenia dotyczą wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego, zasadniczych szkół zawodowych, szkół policealnych, szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym. Przepisy nie dotyczą kształcenia dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim. Brzmienie określone w rozporządzeniu stosuje się począwszy od roku szkolnego 2012/2013.

Jednym z zadań nauczycieli jest znajomość podstawy programowej. Warto zatem zainteresować się tym dokumentem. W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla każdego przedmiotu zostały określone wymagania edukacyjne. Podstawa programowa jest obowiązkowym zestawem celów kształcenia dostosowanym do danego etapu edukacyjnego. Nauczyciel znajdzie w rozporządzeniu zalecane przez ustawodawcę warunki i sposób realizacji treści nauczania. Należy pamiętać, że wytyczne tam zawarte to jedynie baza. Konkretyzacja treści nauczania oraz zaleceń z podstawy powinna pojawić się w programach nauczania, programach wychowawczych szkoły czy programach profilaktycznych dostosowanych do potrzeb rozwojowych uczniów i danego środowiska. Nauczyciel ma prawo do pewnych preferencji edukacyjnych i może je uwzględniać w tworzonym np. przez siebie programie autorskim.

Nowa podstawa programowa zawiera również odniesienia do edukacji regionalnej i wychowania międzykulturowego. Wśród zadań wychowawczych sformułowanych w rozporządzeniu wskazuje się, że w procesie kształcenia ogólnego **szkoła ma stać się miejscem przekazu dziedzictwa kulturowego, przede wszystkim wspierać ucznia w rozumieniu zachodzących współcześnie zmian społeczno-kulturowych, w tym procesów integracji i globalizacji**. Od wielu lat te ważne treści nauczania znajdują swoje miejsce w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

Istota i cel edukacji regionalnej

Jeden z autorów zajmujących się zagadnieniem regionalizacji w nauczaniu, Dzierżymir Jankowski, określa edukację regionalną jako „**wprowadzenie jednostek i małych grup społecznych w tradycję i aktualne życie społeczno-kulturalne regionu i środowiska lokalnego**”¹. Zasadniczy cel edukacji regionalnej według innego autora, Piotra Petrykowskiego, to „**ukształtowanie w młodych jednostkach poczucia własnej tożsamości regionalnej jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska oraz autentycznego otwarcia się na inne społeczności i kultury**”².

¹ Por. Jankowski, Dzierżymir. Edukacja regionalna jako czynnik regionotwórczy. W: *Regionalizm polski*. Red. S. Dądrowski, A. Kociszewski. Ciechanów 1990, s. 107.

² Petrykowski, Piotr. *Edukacja regionalna : problemy podstawowe i otwarte*. Toruń 2003. s. 52.

Nierozzerwalny związek kompetencji regionalnych podkreślono w dokumencie **Karta regionalizmu polskiego** uchwalonej 25 września 1994 roku na V Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury we Wrocławiu. Do pracy przedszkoli i szkół odnosi się punkt 6 ww. dokumentu, w którym zapisano: „**Szczególna rola w podtrzymywaniu i kształtowaniu świadomości lokalnej i regionalnej przypada systemowi edukacji. Programy nauczania szkół wszystkich szczebli powinny szeroko uwzględniać tematykę regionalną**”³.

Optymizmem napawa fakt, że poznanie źródeł życia każdego człowieka, kultury lokalnej i narodowej można i należy realizować od wczesnego dzieciństwa, a potem na kolejnych etapach edukacyjnych, dostosowując metody, formy pracy i treści do odbiorców. Dziecko w toku **rozwoju społecznego** kształtuje obraz samego siebie, swój świat wartości, zaczyna także uwzględniać spostrzegane dziedzictwo kulturowe własnej społeczności, mając poczucie identyfikacji z tą społecznością i jej kulturą.

Zamiarem autorki niniejszego artykułu jest wskazanie na miejsce tematyki związanej z regionem oraz edukacji regionalnej w podstawie programowej z sierpnia 2012 r. Wymagania w tym zakresie zostały określone dla wybranych przedmiotów. Zniesiono ścieżki międzyprzedmiotowe. Nie oznacza to, że zostało pomniejszone ich znaczenie. Aktualnie nie wybrani, lecz prawie wszyscy nauczyciele mają poświęcać szczególną uwagę edukacji regionalnej. Na ten aspekt chciałabym zwrócić uwagę⁴.

Treści edukacji regionalnej w podstawie programowej wychowania przedszkolnego

W omawianym rozporządzeniu jednym z celów wychowania przedszkolnego jest „**kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej**”⁵.

Aby osiągnąć ten cel dziecko zostaje zainteresowane historią swojej rodziny (wymienia imiona i nazwiska osób bliskich, wie, gdzie pracują, czym się zajmują). Poznaje swoją miejscowość (zna jej nazwę, poznaje jej historię, ważniejsze zabytki, poznaje legendy związane z miejscowością i regionem). Przedszkolak zna ważniejsze instytucje i orientuje się w rolach społecznych pełnionych przez ważne osoby, np. policjanta czy strażaka. Ważne jest rozwijanie u niego poczucia przynależności narodowej. Dziecko wie, jak nazywa się kraj, w

³ *Karta regionalizmu polskiego*. [online]. [Dostęp: 13.08.2014]. Dostępny na www: http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CEYQFjAF&url=http%3A%2F%2Fmazowsze.hist.pl%2FdlArticle.php%3Ffile%3Dfiles%2FNotatki_Plockie%2FNotatki_Plockie-r1994-t39-n3_%28160%29%2FNotatki_Plockie-r1994-t39-n3_%28160%29-s50-52%2FNotatki_Plockie-r1994-t39-n3_%28160%29-s50-52.pdf&ei=KTjrU_qbA6T17AaT-oDoAw&usq=AFQjCNELUOEYm2y29R4I04QC26uIOIWJew&bvm=bv.72938740.d.bGE.

⁴ Zainteresowanych odsyłam do poniższych publikacji:

Józefowicz, Anna. Region oraz edukacja regionalna w podstawach programowych wychowania przedszkolnego i szkoły podstawowej.[online]. W: *Ars inter Culturas* 2013, nr 3, s. 105-117. [Dostęp: 13.08.2014]. Dostępny na www: <http://aic.apsl.edu.pl/aicnr2/Jozefowicz.pdf>.

Dzieci w procesie kształtowania postaw kulturowych : przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej, wielo- i międzykulturowej : (materiały dla nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych) : praca zbiorowa. Red. Tadeusz Lewowicki, Jolanta Suchodolska. Katowice 2011. ISBN 978-83-7587-530-0.

Dzieci i młodzież w procesie kształtowania postaw kulturowych : przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej, wielo- i międzykulturowej : (materiały dla nauczycieli gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych) : praca zbiorowa. Red. Tadeusz Lewowicki, Jolanta Suchodolska. Kraków 2012. ISBN 978-83-7587-532-4.

⁵ Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego. Załącznik nr 1. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 3.

którym mieszka, potrafi wskazać Polskę na mapie Europy, wie, z kim sąsiaduje Polska, poznaje ważniejsze regiony kraju itp. Zna symbole narodowe (flagę, godło, hymn państwowy). Wie też, że Polska należy do Unii Europejskiej, a wszyscy ludzie mają równe prawa.

Zasada spójności edukacyjnej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej polega na tym, że podstawa programowa określa, jakimi wiadomościami i umiejętnościami mają wykazać się dzieci, kończące wychowanie przedszkolne i podejmujące naukę w szkole podstawowej. Obok wspomnianych wyżej kompetencji dziecko będące na tym etapie nauczania przejawia, w miarę swoich możliwości, **zainteresowanie wybranymi zabytkami i dziełami sztuki oraz tradycjami i obrzędami ludowymi ze swego regionu** ⁶.

Treści edukacji regionalnej w podstawie programowej dla szkół podstawowych (edukacja wczesnoszkolna)

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych dzieli się na dwa etapy edukacyjne: **I etap edukacyjny**, obejmujący klasy I-III szkoły podstawowej (edukacja wczesnoszkolna) oraz **II etap edukacyjny**, obejmujący klasy IV-VI szkoły podstawowej (załącznik nr 2 rozporządzenia).

W rozwoju społecznym „**bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji**” ⁷. Edukacja społeczna w szkole podstawowej przygotowuje ucznia przede wszystkim do zgodnego współdziałania z rówieśnikami i dorosłymi.

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej, realizowanej w formie kształcenia zintegrowanego, została tak opracowana, aby było wiadomo, jakimi wiadomościami i umiejętnościami dysponuje uczeń kończący klasę I, a potem klasę III.

Uczeń **kończący klasę I** wie, co wynika z przynależności do rodziny, jakie są relacje między najbliższymi, wywiązuje się z powinności wobec nich.

Zadania szkoły na tym etapie skupiają się na dostarczaniu wiedzy na temat ważnych dla Polski oraz najbliższego regionu wydarzeń i postaci, rozwijaniu postawy patriotycznej i szacunku do symboli państwowych, rozbudzaniu zainteresowania przeszłością, korzeniami rodzimej kultury, w tym także tradycją regionu ⁸.

Uczeń **kończący klasę III** „identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami, podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia...”. Jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej itp. Rozumie, że ludzie mają równe prawa, niezależnie od tego, jak wyglądają i jaką wyznają religię, czy jaki posiadają status społeczny. Zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje oraz wie, w jakim regionie mieszka; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność. Zna symbole narodowe (barwy,

⁶ Por. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego. Załącznik nr 1. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 6-7.

⁷ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Załącznik nr 2. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 10.

⁸ Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. I etap edukacyjny: klasy I-III edukacja wczesnoszkolna. Załącznik nr 2. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 14-15.

godło, hymn narodowy) i najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata⁹.

W kształtowanie świadomości regionalnej wśród uczniów kształcenia zintegrowanego wpisuje się również **edukacja przyrodnicza**. Podczas tych zajęć uczeń poznaje różne typy polskiego krajobrazu oraz wymienia rośliny i zwierzęta wybranych regionów Polski. Jest to doskonała okazja do poszerzenia wiedzy o przyrodniczych walorach własnej „małej ojczyzny”. W zakresie czynności przyswajanych podczas **edukacji muzycznej** uczeń powinien śpiewać z pamięci hymn narodowy, znać podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz innego tańca ludowego. Nauczyciel realizujący **edukację plastyczną** pomaga uczniowi określić jego przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami znajdującymi się w jego lokalnym.

Treści edukacji regionalnej w podstawie programowej II etapu edukacyjnego (klasy IV-VI szkoły podstawowej)

Resort edukacji zakłada się, że wiadomości i umiejętności kształtowane na etapach poprzednich będą powtarzane i pogłębiane na dalszych etapach kształcenia. Jest to ważne założenie, gdyż wiadomości i umiejętności ukształtowane w klasach I-III szkoły podstawowej stanowią bazę i punkt wyjścia do nauki w klasach IV-VI szkoły podstawowej.

Umiejętność kształtowania u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej została opisana w podstawie programowej większości przedmiotów II etapu edukacyjnego, choć w różnym zakresie. Jako pierwszy przedmiot wymieniono **język polski**, gdzie uczeń „(...) **w kontakcie z dziełami kultury kształtuje hierarchię wartości, swoją wrażliwość, gust estetyczny, poczucie własnej tożsamości i postawę patriotyczną**”¹⁰. W zaproponowanym kanonie lektur w ramach edukacji regionalnej powinny znaleźć się baśnie, legendy i inne teksty wprowadzające w tematykę regionu i krąg kultury europejskiej. Na zajęciach z **muzyki** uczeń „**określa i rozpoznaje charakterystyczne cechy polskich tańców narodowych (poloneza, mazura, kujawiaka i oberka)**” oraz „(...) **wykonuje kroki, figury i układy taneczne poloneza i krakowiak, tańców ludowych (szczególnie własnego regionu...**”. Z kolei w treściach nauczania z **plastyki** odnajdziemy zapis, w którym uczeń „określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją w swoim środowisku lokalnym i regionalnym, a także uczestniczy w życiu kulturalnym tego środowiska”¹¹.

Poza tym modulem (gdzie mimo wszystko znajdziemy niewiele treści z regionalizmu), najwięcej materiału mieszczącego się w ramach edukacji regionalnej, pojawia się w kilku punktach wymagań przedmiotu **historia i społeczeństwo**. Dotyczą one **refleksji nad sobą i otoczeniem społecznym**. Uczeń potrafi m.in. wyjaśnić znaczenie rodziny w życiu (wiem, czym jest kultywowanie tradycji i gromadzenie pamiątek rodzinnych), wskazuje przykłady praw i obowiązków przysługujących poszczególnym jej członkom.

⁹ Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Treści nauczania – wymagania szczegółowe na koniec klasy III szkoły podstawowej. Załącznik nr 2. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 21.

¹⁰ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. II etap edukacyjny: klasy IV-VI. Język polski. Załącznik nr 2. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 29.

¹¹ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. II etap edukacyjny: klasy IV-VI. Muzyka. Plastyka. Załącznik nr 2. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 35-37.

Podczas lekcji poświęconych „**małej ojczyźnie**” uczeń dokonuje jej opisu, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową. Dowiaduje się, gdzie w ich najbliższej okolicy mieści się siedziba władz lokalnych, w jaki sposób jest powoływana i jaki ma zakres działań.

Poznając zagadnienia dotyczące **ojczyzny** uczeń wymienia i tłumaczy znaczenie najważniejszych świąt narodowych, symboli państwowych i miejsc ważnych dla pamięci narodowej. Uczy się także o mniejszościach narodowych i etnicznych żyjących w Polsce a na wybranych przykładach opisuje ich kulturę i tradycje oraz wymienia miejsca największych skupisk Polaków na świecie.

Szkoła dostarcza też uczniom znajomości zagadnień dotyczących **państwa** (tj. demokratyczny charakter państwa polskiego, wolne wybory, wolność słowa, organy władzy w Polsce, wybrane prawa dziecka) itp. Dalej jest to wiedza odnosząca się do **społeczeństwa**, gdzie uczeń wyjaśnia znaczenie pracy w życiu człowieka i dostrzega jej społeczny podział. Opisuje różne grupy społeczne, wskazując ich role w społeczeństwie. W zakresie wiedzy o **wspólnocie europejskiej** uczeń potrafi opowiadać o uczestnictwie Polski we wspólnocie europejskiej, używając pojęć: Unia Europejska, europejska solidarność, stosunki międzynarodowe oraz rozpoznać symbole unijne: flagę i hymn Unii Europejskiej¹².

Przedmiot **Wychowanie do życia w rodzinie** realizuje treści ukazujące wartość rodziny, a w nim bardzo ważne znaczenie ma przekaz wartości i tradycji w rodzinie. Treści realizowane na przedmiocie **Język mniejszości narodowej lub etnicznej** wskazują na znaczenie świadomości własnego dziedzictwa narodowego lub etnicznego.

W stosunku do uczniów, zwłaszcza **uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym**, przez cały okres kształcenia w szkole podstawowej, a następnie w gimnazjum (**załącznik nr 3 podstawy programowej**), działania edukacyjne są ukierunkowane na zaspokajanie specyficznych potrzeb edukacyjnych tych uczniów, odpowiednio do ich możliwości psychofizycznych. Przy ustalaniu kierunków pracy z uczniem należy uwzględniać indywidualne tempo rozwoju ucznia. Z tego względu podstawa programowa nie wyróżnia odrębnych celów, zadań ani treści nauczania dla kolejnych etapów edukacyjnych w szkole podstawowej i gimnazjum. Przykładowo elementy **edukacji regionalnej mają realizować wszyscy nauczyciele w ramach prowadzonych przez siebie zajęć**.

Treści edukacji regionalnej w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego.

Po ukończeniu szkoły podstawowej uczeń kontynuuje kształcenie ogólne na **III i IV etapie edukacyjnym**. III etap edukacyjny realizowany jest w gimnazjum, zaś IV etap edukacyjny w szkole ponadgimnazjalnej. III i IV etap edukacyjny łącznie zapewniają wspólny zasób wiedzy w zakresie podstawowym. Dodatkowo na IV etapie edukacyjnym możliwe jest kształcenie ucznia w zakresie rozszerzonym o istotnie szerszych wymaganiach w stosunku do zakresu podstawowego.

W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych (załącznik nr 4), wśród powinności szkoły dotyczących **rozwoju społecznego** uczniów wymienia się „**kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i**

¹² Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. II etap edukacyjny: klasy IV-VI. Historia i społeczeństwo. Załącznik nr 2. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 38-39.

kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji”

13

Szkoła podejmuje odpowiednie kroki, by przygotować i wprowadzić młodego człowieka do roli aktywnego, odpowiedzialnego współgospodarza regionu i kraju oraz uczestnika życia wspólnoty europejskiej (poprzez umożliwienie zdobywania wszechstronnej wiedzy o własnym regionie). Szkoła czyni też starania by zapobiegać wszelkiej dyskryminacji. Uczeń uczy się szanować prawo innych do odmiennego zdania, sposobu zachowania, obyczajów i przekonań, jeżeli nie stanowią one zagrożenia dla innych ludzi; przeciwstawia się przejawom dyskryminacji.

Wymagania dotyczące różnych aspektów edukacji regionalnej znajdują się na wielu przedmiotach III etapu edukacyjnego. Treści programowe z nauczania **języka polskiego** w punkcie 3. **Świadomość językowa**, uwzględniają rozpoznawanie przez ucznia cech kultury i języka swojego regionu. Z kolei w punkcie 4. **Wartość i wartościowanie** uwzględniają dostrzeganie przez ucznia „**zróżnicowania postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtowania swojej tożsamości [uczniów]**”¹⁴.

Analizując ten sam punkt z treści nauczania na IV etapie edukacyjnym (tj. **Wartość i wartościowanie**) uczeń „**dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne, a także dostrzega w świecie konflikty wartości...**”¹⁵.

Treści nauczania z **języka obcego nowożytnego** na III etapie edukacyjnym podają, że uczeń poznaje „elementy wiedzy o krajach obszaru nauczanego języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej”¹⁶.

Na III etapie edukacyjnym wśród na przedmiocie **historia** uczniowie „**sytuują wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w czasie (...), dostrzegają zmiany w życiu społecznym oraz ciągłość w rozwoju kulturowym i cywilizacyjnym**”¹⁷. Gimnazjalista poznaje nowe zjawiska kulturowe, w tym narodziny kultury masowej i przemiany obyczajowe¹⁸. Na IV etapie edukacyjnym wiedza ucznia z zakresu omawianej edukacji na tym samym przedmiocie wiedza jest uzupełniana o „**zmiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej oraz (...)** etapów rozwoju Unii Europejskiej”¹⁹.

¹³ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 75.

¹⁴ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 80.

¹⁵ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 86.

¹⁶ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 90.

¹⁷ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 128.

¹⁸ Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 134.

¹⁹ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 138.

Ustawodawca uznał, że najwięcej treści dotyczących **życia społecznego i współczesnego społeczeństwa polskiego** znajdzie się na zajęciach z **wiedzy o społeczeństwie**. Pojawiają się takie obszary tematyczne, jak: **patriotyzm, naród i mniejszości narodowe**. Celem edukacyjnym jest wspomaganie ucznia w rozumieniu, co oznacza być Polakiem (lub członkiem innej wspólnoty narodowej) i czym obywatelstwo różni się od narodowości. Uczeń potrafi też wyjaśnić wielonarodowe tradycje Polski, wie, jaki wpływ na kształtowanie narodu mają wspólne dzieje, kultura, język i tradycja. Wymienia mniejszości narodowe i etniczne oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) żyjących obecnie w Polsce. Przedstawia przysługujące im prawa, a na podstawie samodzielnie zebranych materiałów charakteryzuje jedną z tych grup. Wyjaśnia, co to jest Polonia i w jaki sposób Polacy żyjący za granicą podtrzymują swoją więź z ojczyzną. Do zadań szkoły pod tym względem należy przekazanie uczniom wiedzy z zakresu **Integracji europejskiej i Polski w Unii Europejskiej**²⁰.

Ten sam przedmiot, tj. **wiedza o społeczeństwie na IV etapie edukacyjnym** w zakresie podstawowym dostarcza uczniowi wiedzy nt. wspólnoty lokalnej, narodowej, europejskiej i globalnej. Celem tych zajęć jest kształtowanie postaw zaangażowania w działania obywatelskie. Ponadto uczeń zaznajamia się z prawami człowieka i poznaje sposoby ich ochrony.

Ciekawe jest, że na III etapie edukacyjnym treści z edukacji regionalnej realizowane są też na przedmiocie **geografia**. Tu ustawodawca wyznaczył jako główny cel kształtowanie postaw. Uczeń rozwija w sobie ciekawość świata poprzez zainteresowanie własnym regionem, Polską, Europą i światem. Ma świadomość wartości i poczucie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i kulturowe własnego regionu i Polski. Kształtuje postawy patriotyczne i poczucie tożsamości (lokalnej, regionalnej, narodowej) przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów i społeczności - ich systemów wartości i sposobów życia²¹.

Tematy poruszane z zakresu edukacji regionalnej na przedmiocie, jakim jest **wychowanie do życia w rodzinie** ukazują wartości rodziny w życiu osobistym człowieka, m.in.: przekaz wartości i tradycji w rodzinie, wspólnego świętowania i spędzania wolnego czasu, a także znaczenia więzi rodzinnych, związków uczuciowych i innych relacji w rodzinie, jak: konflikty i ich rozwiązywanie²². **Wychowanie do życia w rodzinie** na IV etapie edukacyjnym (w zakresie podstawowym) dotyczy tożsamości i wielowymiarowości człowieka oraz tolerancji wobec odmienności kulturowych, etnicznych, religijnych, seksualnych²³.

Etyka na III etapie edukacyjnym proponuje „**poznanie specyficznych norm i wartości leżących u podstaw działalności publicznej w szkole (samorząd uczniowski), społeczności lokalnej i państwie demokratycznym (...)**”²⁴.

Na przedmiocie **plastyka** (III etap edukacyjny) wymienia się uczestnictwo ucznia w kulturze poprzez kontakt z zabytkami i dziełami sztuki współczesnej, w poczuciu związku z tradycją

²⁰ Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. Treści nauczania – wymagania szczegółowe W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 150-154.

²¹ Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 175.

²² Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 268.

²³ Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 270.

²⁴ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 271.

narodową i europejskim dziedzictwem kultury oraz docenianiu [przez ucznia] dorobku innych kręgów kulturowych ²⁵.

Przedmiot **wiedza o kulturze** funkcjonuje na IV etapie edukacyjnym (w zakresie podstawowym). Wśród wymagań szczegółowych oczekuje się od ucznia, że będzie znał i wskazywał „**relacje między kulturami: lokalną, regionalną, narodową i europejską, ujawniające się w konkretnych dziełach sztuki i praktykach kultury**” ²⁶.

Szkoła ma obowiązek zadbać o wszechstronny rozwój każdego ucznia, dlatego III i IV etapie edukacyjnym proponuje uczniom przedmioty uzupełniające. **Historia i społeczeństwo** jako przedmiot uzupełniający na IV etapie edukacyjnym wyznacza sobie za cel wzbudzenie wśród uczniów zainteresowania przeszłością. Celem zajęć jest poszerzenie wiedzy z zakresu historii z elementami wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze. Uczeń analizuje, na wybranych przykładach, współczesne społeczeństwa wielokulturowe ²⁷.

Oprac. Urszula Tobolska

Nauczyciel bibliotekarz
Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

Aneks

Minister Edukacji Narodowej Joanna Kluzik – Rostkowska dnia 30 maja 2014 roku podpisała rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

Rozporządzenie to wprowadza zmiany w:

- podstawie programowej wychowania przedszkolnego ([załącznik nr 1 do rozporządzenia](#))
- podstawie programowej dla klas I – III ([załącznik nr 2 do rozporządzenia](#))

Głównym celem zmian w zakresie wychowania przedszkolnego jest wprowadzenie obowiązkowej, bezpłatnej nauki języka obcego dla wszystkich dzieci korzystających z wychowania przedszkolnego. Będzie to możliwe dzięki dodaniu do podstawy programowej nowego obszaru "Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym". Treści nowego obszaru, jeśli tak zdecyduje dyrektor przedszkola, będą mogły być realizowane już od 1 września 2014 r. Natomiast obowiązek w tym zakresie od 1 września 2015 r. zostanie wprowadzony w stosunku do dzieci pięcioletnich, a od 1 września 2017 r. w stosunku do wszystkich dzieci korzystających z wychowania przedszkolnego.

Ponadto, do podstawy programowej wychowania przedszkolnego – na wniosek Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych - dodano obszar „Przygotowanie do posługiwania się językiem mniejszości narodowej lub etnicznej lub językiem regionalnym dzieci należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, o których mowa w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o

²⁵ Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 116.

²⁶ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 111.

²⁷ Por. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych (...). III i IV etap edukacyjny. Załącznik nr 4. W: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie...*, s. 292.

języku regionalnym”.

Jednocześnie przepisy nowego rozporządzenia stanowią, że od 1 września 2014 r. podstawa programowa wychowania przedszkolnego realizowana będzie również w ośrodkach umożliwiających dzieciom z upośledzeniem umysłowym z niepełnosprawnościami sprzężonymi realizację obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego. Doprecyzowano również, że wobec dzieci niepełnosprawnych wychowanie przedszkolne dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych i komunikacyjnych oraz tempa rozwoju psychofizycznego.

Celem zmian w podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej jest szersze niż dotychczas dostosowanie przebiegu procesu edukacji do indywidualnych możliwości i potrzeb najmłodszych uczniów. Aby zrealizować ten cel zaproponowano, między innymi, rezygnację z wyodrębnienia wykazu wiadomości i umiejętności, które powinien posiadać uczeń kończący klasę I szkoły podstawowej. Funkcjonujące dotychczas, w tym zakresie, rozwiązanie często stanowiło utrudnienie dla nauczycieli w dostosowaniu procesu edukacyjnego do potrzeb i możliwości rozwijających się w różnym tempie dzieci. Wprowadzona zmiana spowoduje, że decyzję o tym, ile czasu uczniowie poświęcą na opanowanie wiadomości i umiejętności z poszczególnych obszarów podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej będzie podejmował wyłącznie nauczyciel. Wprowadzono również zmiany w zalecanych warunkach realizacji podstawy programowej, dotyczące organizacji procesu edukacyjnego w klasach I-III szkoły podstawowej.

Zmiany mają na celu:

- dostosowanie metod nauczania, środków dydaktycznych, tempa realizacji treści nauczania oraz czasu trwania poszczególnych zajęć edukacyjnych do możliwości dzieci,
- odejście od przeprowadzania zajęć edukacyjnych w systemie 45-minutowych lekcji (z zachowaniem ustalonego z dyrektorem szkoły tygodniowego i dziennego czasu pracy danego oddziału),
- dostosowanie prac domowych do możliwości ucznia - monitorowanie przez nauczyciela tego, ile czasu zajmuje uczniowi odrobienie tzw. prac domowych; współpraca z rodzicami w tym zakresie,
- stworzenie dzieciom korzystającym z zajęć świetlicowych możliwości i warunków do odrabiania prac domowych.

Zgodnie z zmianami w rozporządzeniu podstawą nauczania w klasach I – III szkoły podstawowej powinna być różnorodna działalność dziecka wynikająca z jego potrzeb i możliwości rozwojowych.

Zmiany w zakresie edukacji wczesnoszkolnej wejdą w życie od 1 września 2014 r.

Źródło powyższej informacji: <http://www.men.gov.pl/index.php/aktualnosci/wizyty-krajowe-i-zagraniczne-ministra/1128-zmiany-w-podstawie-programowej-ksztalcenia-ogolnego>